

о. *Изидор Гома Томас*
Кардинал — Примає Еспанії

ПРИЧИНИ Й СЕНС ВІЙНИ В ЕСПАНІЇ *

Конфлікт, що далі тягнеться і нищить велику частину Еспанії та бурить величаві міста, не є в стислім значінню того слова якоюсь політичною боротьбою. Немає тут війни за республіку, хоч деякі прихильники республіки того хотіли б. Приводом до війни не стала теж справа династії, бо сьогодні квестія форми правління зійшла на другорядне місце. Ані регіональні проблеми не викликали тієї бурі, бо про них не дискутується за допомогою зброї, на лоні великої батьківщини, хоч в часі війни, що ще більш її поплутало, піднесли прапори, які сконкретизували сепаратистичні аспірації і прямування.

Та жахлива війна — це, в своїм змісті, війна за засади, війна за світогляди, війна за життєві справи і суспільні квестії, війна однієї цивілізації проти другої. Це війна, що її веде християнський і еспанський дух з іншим духом, якщо можна для окреслення противника вжити того вислову, із духом, що хотів би втопити все, що людське, почавши від вершин розуму до найнижчих справ щоденного життя, у марксівськїм матеріалізмі. З одного боку боряться комбатанти ідеології, що часто, частинно чи в цілості, репрезентує стару традицію й історію Еспанії, з другого боку бореться неформлений конгломерат міліціантів, а їх начальний плян — це щось більше, як перемога над ворогом, бо знищення нашої старої цивілізації.

Не знаємо як і з яких причин зродилося липнєве повстання; думаємо, що причини ті були дуже високі. Дальший хід подій доказав, що глибоке почуття любови батьківщини подиктувало той крок і спричинило його вибух. Еспанія була тоді на дні безодні і постановлено рятувати її зброєю. Можливо, що не було вже інших засобів.

Можемо тільки це ствердити, бо були ми самовидцями того, що як тільки частина армії заявила проти старого порядку, душа еспанського народу, порушена до глибини, спричинила, що так широкі кола прилучилися до військової акції. Всі це зробили з почуття симпатії і в тій надії, що дасться ще щось врятувати. І громадилися лави розентузіязмованих народніх бойовників, без ріжниці партії, і віддавали себе без обмеження й без переговорів армії та посвячували великодушну своє життя і майно, щоб тільки не потерпіти невдачі в розпочатім ділі. Якщо діло те повелось — ми чули про це від високопоставлєвих людей в армії — то передовсім треба це завдячити допомозі, що її дали правильній армії — міліція і ряди народніх охотників.

Треба було бути в перших двох тижнях серпня в Наварі,

* „Przegląd Katolicki“ в Варшаві отримав у перших днях січня оцю статтю, що вияснює сучасні події в Еспанії. Містимо її за „Prąd“-ем (ч. 1, 1937), пропускаючи деякі місця з технічних причин. *Ред.*

що мала 320.000 мешканців, а поставила 40.000 добровольців готових до війни, всіх мужчин, здібних носити зброю. Залишили вони повні снопи вози в стодолах, жнива покинули на своїх жінок і дітей — а самі пішли на фронт, маючи перед очима одинокую мету: оборону своєї релігії і батьківщини. Наперед мусіли вони боротися для Божої справи. Яку прислугу зробить для Іспанії цей, хто в своїх поетичних творах збере епізоди рекрутації в Наварі! Колись матір багатьох королівств сталася тепер серцем, що з нього на цілу Іспанію промінєє відвага і піднеслий запал тієї переходнової доби нашої історії.

Як в Наварі, подібно і в інших околицях, що їх не відразу захопили народні ряди, повстав і збудився сильний еспанський дух. Арагонія, Стара Кастилія, Леон і Андалюзія дали великі лави бойовників, що з різних старих політичних організацій солідарно зрослися в одну цілість із народньою армією.

А на всіх відтинках фронту, в часі Служби Божої, вносилися Св. Евхаристія. В святій сповіді тисячі молодих вояків очищували свої сумління. А коли втихли гармати, в таборах гомоніла молитва: спільно проказували її за вервицею. По містах і селах можна завважити сильну релігійну реакцію, що на неї прикладів в історії не знаємо.

Політика, цілковито супротивна духові нашого народу, допровадила релігію й батьківщину на край безодні. І реакція була завсіди вища там, де більш зберігся релігійний і патріотичний дух. А цілий той рух, що треба відмітити, виявляється в тих релігійних відзнаках, що їх націоналісти маніфестують у своїх таборах, і в вибухах релігійного ентузіазму юрби з-поза фронту.

Якщо б ворогові вдалося ослабити могутність релігійного почуття, тоді він, позбавив би нерву боротьбу, що її ведуть. Щоправда патріотичне почування здібне змобілізувати маси до війни, але кожний знає, що якраз провінції, де те релігійне почування було найглибше вкорінене, дали найбільший контингент вояків і найзапальнішу бравуру. Ми переконані, що повстанцям не повелася б їх справа, якби не релігійний запал, що потряс душу християнського народу, і одним казав піти на фронт, а другим з-поза фронту будити запал серед борців. Абстрагуємо тут від всякої надприродности. Якщо треба прийняти як безсумнівну річ, що сьогоднішня війна — це чисто домашня війна, бо ведуть її еспанці на еспанській землі, то теж слід признати, що та війна відзначається духом хрестоносного походу для оборони католицької релігії, який своєю могутністю оживляв в ході століть історію Іспанії та ставав якби стрижнем її організації і її життя.

Те явище назве дехто експлозією релігійного фанатизму. Одначе не є це нічого іншого, як передуманий чин з героїчним наставленням, чин народу, пораненого нечесним поступованням і законами в найчистішій любові, чин, що відкликався до зброї, яка може допомогти у визволенні. Висловлюємо сильну надію, що прийдуть дні миру для поневолених сумлінь, що в організації еспанської держави Бог і Його Церква будуть мати щонайменше

такі самі громадянські права, як у інших цивілізованих державах, а не говоримо вже про свободу й охорону тих, що до останніх днів були першими чинниками й основою нашої історії й одиноким ключем для її пояснення. „Les effets suivent leurs causes“. І як же ж би те зерно, кинене на поля Іспанії, в борозди зроблені зброєю й зусиллями католиків, зрошене обильно їх кровю, не мало б видати своїх овочів: могутнього католицького життя?

Однак треба розвіяти пересуд, що в майбутності може мати великі наслідки. Саме війна, ведена проти марксістського комунізму, не є війною проти пролетаріату, що в високім ступні здеправований гаслами марксистів. Було б це наклепом і злочином, іскрою прийдешньої війни кляс, що в ній заатакували б безперечно релігію; бо приписали б їй союз із зброєю, зроблений із тією метою, щоб згнобити робітничу клясу, або принаймні щоб охоронити давні надужиття, що не повинні були вдержатися до наших днів.

Робітники не мають чого побоюватись, байдуже, якими вони є, або якій групі чи синдикатові належатимуть, якщо мають ціль поліпшити буття робітничої кляси. Ані меч, ані релігія не є їх ворогом. Перший у своїм героїчнім зусиллі прагне тільки повернути спокій Іспанії, а без спокою не можлива буде спокійна і заробітна праця. Якщо ж іде про релігію, то була вона завжди підпорою потребуючих і інституцією, що ширить суспільну любов та справедливість. Якщо добрий Бог дасть народним бойовим лавам перемогу, тоді робітники можуть бути переконані, що їх заангажують без застереження до праці й досягнуть вони свої слушні права, якщо викинуть доктринерський баяст і закинуть методи поступовання, які нищать суспільний лад.

Якщо мова про Церкву, висловлюючись у її імені, запевнюємо нашу співпрацю на полі як освітнім так і в суспільнім житті. Будемо підтримувати кожне шляхетне зусилля, що намагається піднести робітничу клясу й уgruntувати царство справедливості й слушності, будемо лучити всіх еспанців у звязок братерської любови, якщо тільки самі себе з неї не виключать.

І щоб ніколи не сказали, що війна, яка знайшла свою підпору в християнським дусі Іспанії, мала за ціль скривити наше суспільно-економічне життя. Війна теперішня — це війна систем і цивілізацій; ніколи не можна назвати її війною кляс. А доказ того це релігійне і патріотичне почування, що покликало до зброї Іспанію проти анти-Іспанії.

Проти Бога й Іспанії

Те, що досі ми сказали, потверджує сама опозиція. Сьогодні кожний добре знає, що в часі, коли повстав національний рух, комунізм приготував рух революційний. Терор мав їм послужити до знищення всього, що було підпорою, пружиною, і що мало якийсь суспільний звязок з нашою старою християнською цивілізацією. Підставові інституції старого порядку, як релігія,

приватна власність, родина мали відчутти страшний удар батога революції, зорганізованої, на те щоб знищити все й створити на руїнах старого ладу совітський режим...

Перший удар спрямувала революція проти великого явища релігії, що, подібно як у інших цивілізованих краях і народах, мала і в Іспанії великі суспільні вальори, вищі від усіх інших. Релігія є підпорою всіх цивілізацій, бо дає їм силу і належне значіння. Релігія католицька є формою нашої цивілізації. І проти неї спрямував ворог передовсім свій удар. А все, що з релігії черпає свою силу, заатаковано разом з нею.

(Далі описує автор жахливі факти більшовицького нищення в Іспанії та як за поміччю агітації й золота потрапили більшовики отуманити багато людей).

Наша Батьківщина піддалась би, якщо б не зудар між подвійною Іспанією, або ліпше, між двома цивілізаціями; між цивілізацією Росії (в значінню ССРСР., *Ред.*), що нічим іншим не є, як формою варварства, і цивілізацією християнською, що її Іспанія перед віками почесно й неугнута боронила.

Таке значіння тієї війни на еспанській землі, зрошеній братньою кровю, це правда, але на такій, що є ареною боротьби, в якій Іспанія стримує навалу, підбурену проти себе міжнароднім варварством, званим комунізмом.

Коли пишу ці сторінки, тисячі вояків з московських степів причалює до Барсельони, виладовуючи багатий воєнний матеріал. В Барсельоні створено другий Кремль, філію московського Комінтерну, що має стояти на чолі совітської республіки в середземноморських сторонах і бути осередком більшовизації Західної Європи.

(Тут пропускаємо кілька менше сутніх уступів).

Практична лекція

Переїдім знову до себе. Звертаючи увагу на головного спричинника, що, на нашу думку, підняв той жахливий буревій, не хотіли ми вказувати на народні хиби, що спровола переініли наш край на легку здобич для комунізму. Ніхто не стає відразу добрий чи злий. Хиби органічні або повільні закаження стають фатальною похилістю, що веде до руїни і смерти.

Не тут місце, щоб вказувати на прогріхи нашої раси і наших суспільних звичаїв. Хотіли ми тільки висловити наш особистий погляд на безпосередню причину неперядків. Забуття наших традицій з нашої історії: сверб, два старі віки, що штовхали нас, щоб невільничо копіювати закордон у літературній, законодапній і моральній ділянці, незрозуміння проблем наших часів; непостійність політичної ситуації; плебейська орієнтація наших демократій; комедія парламентаризму й обмани виборів; помилкове формування народнього сумління і дезорієнтація в міжнародніх проблемах; егоїзм і обман у політиці; недуга пар-

ляментарних націоналізмів, і з другого боку, адміністраційний поділ держави, що не числиться з обставинами чи спеціальним темпераментом; — кожна точка могла б стати розділом книжки про нашу декаденцію.

До того доходить наша економічна структура, що не хотіла уступити наповні пролетаріату, більш занедбаного, ніж в решті Європи, принаймні в рільничих сторонах, де бідний легко стається добичкою райських обітниць; відсутність адаптації, активності і справності в нашій священничій апостоляті; зіпсуття обичаїв; здеморалізованя ума, може найгірше, тим, що немає меж у свободі в школах, на трибунах, в пресі, замале формовання сумління народу у проблемах суспільного життя і в обов'язках, що їх приносить з собою, а передусім — недостача сильної руки в політиці, проблема може найповажніша в нашій народній життю. Егоїзм і ривалізація систематично усували людей вартісних, а амбіція і сміливість впроваджували на передові становища людей мало приготованих, які, не маючи умових здібностей і сильної волі до сповнювання функції батьківського, а разом строного уряду, сталися великими піонерами інтернаціоналізму, що суперечить духові нашої раси.

Вилікуймося з хоріб і особистих і суспільних. Вони не більші від хоріб інших народів, навпаки, віримо, що може їх уздоровити витривале і розумне зусилля; і що в нашій народній темпераменті, провідники, користуючись розумно цілою гамою авторитету, можуть знайти конечну поміч, щоб сконструувати державу, гідну наступницю нашої великої минувшини.

Чужинцям, що схочуть нас послухати, а сьогодні з цікавістю і заінтересуванням глядять на шахівницю, на якій може рішається доля цивілізованої Європи, поручаємо якнайбільшу осторожність і повагу в осуді випадків нашого краю. Важко є пересіяти правду крізь тенденційну пресу або крізь вікові пересуди. Історію всіх часів тчеться при помочі ниток, що з них зложений завязок минувшини, і треба прослідити духовий процес народу, щоб збагнути сучасне явище, особливо коли воно таке надзвичайне, як оце.

Тим провідникам, що займають високі становища, повторяємо слова пророка: „Ви, що кермуєте народами, навчіться“ стергти їх перед всякою заразою, що могла б їх звихнути або кинути поза шлях їх темпераменту або їх історії. Не дозвольте ослабити себе. Вашою силою — Бог, безсмертна підпора всіх законів. Не переговорюйте зо злом, навіть під покришкою суспільних вирівнювань; дати злу громадянські права, а головно впровадити його до святині закону, це те саме, що приготувати скоріш чи пізніш руїну для свого народу.

На румовищах Еспанії оглядайте не деструктивну роботу гармат, але радніше глупу („insense“) працю провідників, що не вміли кермувати еспанським народом і не могли зрозуміти його душі та його історії. Вони то відчинили таму комунізму, що залляв нас як води прорваної греблі. З мішанини елемента народнього і чужинного повстала та жахлива буря. Слухайте

голосу Папи, що останній раз сигналізував загальну небезпеку і вічно життєдайний засіб, яким є Христос Господь і дух Його Євангелії.

До братніх країв, які співчують з нашими нещастями, до тих, що проходять ті самі небезпеки, кличемо: хай наш приклад спрямує вас на шлях направи, не думайте, що є ви відпорні на зло, яке затруїло душу нашого народу. Кожна суспільність — це культура; її перефільтрує комунізм, якщо в ній не буде Бога, життя і добра душ, якщо в ній брак авторитету, що веде до Бога — гваранції справедливості і суспільного порядку. Відсутність Бога, недостача авторитету, оце криза, що існує тепер майже в усіх краях.

Про еспанську війну читали ми нечувані речі. Войовничий темперамент еспанців, гаряча кров раси, що сусідує з Африкою, неспокійність атавізму, що слабо уформував душу, яка всмоктувала колись в себе старі цивілізації, розвинені на Півострові Іберійським (римська, грецька, жидівська й арабська), змішані, а не споєні: відосередочна сила націоналізмів, що намагались розлунити народну єдність, авантурничо-лицарський дух, проявлений в ділах деяких генералів, що виступають в нашій історії в революціях, ті часові гекатомби... Все це вияснює, — так говорить — явище домашньої війни, на яку нема вже місця в новочасній цивілізації.

Ні! Наша війна не має початку в нашій темпераменті, ані в нашій історії, які б не були хиби нашої раси і нашого суспільного життя; її спричинила брутальна інтервенція чужих впливів, тих спричинників, що силою речі зіпхнули нас з дороги нашої історії.

„Немає гріху, що його допустилася людина, а який не могла б зробити інша людина, якби їй не помагав Той, що її сотворив“, — сказав св. Августин. Нема народу — скажім, пояснюючи те велике аскетичне правило, — в яким не могло б повторитися те, що сталося в Еспанії, якщо Бога відбереться душам, а заступиться Його матеріалізмом, котрий не знає і поборює все надприродне.

Ось що зробили наші ненаправлені прогріхи, пасивність тих, що повинні були берегти огорожі, де в супокою проживали б ми нашу історію, впровадження руйницьких доктрин, що спочатку виступили несміло і скривали ся під опікою авторитетів, а вкінці пішли в товаристві міліції і воєнних машин. Як тільки вибила їх година, ідуть збирати доспілі овочі за поміччю шаленого зусилля прозелітизму і застосовують протиеспанські права. Але старий дух Еспанії повстав. Мав і він свою зброю і свої арсенали, і він зачав війну без допомоги якихнебудь інших фантастичних мотивів.

Коби і народи і їх провідники черпали з того науку. І ми еспанці користаймо також з тієї тяжкої лекції, яку дає нам кров тисяч наших братів, зловіща луна пожарів, гуркіт воєнних машин і тріскіт міст, що валяться.